

Hægebostad kommune

Plan for implementering av barnevernsreformen - **En oppvekstreform** - 2024 - 2030

Vedtatt av kommunestyret 05.09.2024

Innhold

1.0 Innledning.....	3
2.0 Overordnede føringer.....	4
2.1 Barnets rettslige ståsted og betydningen av barnets stemme	4
2.2 Barnevernsreformen – en oppvekstreform	4
2.3 Andre overordnede føringer.....	5
2.4 Føringer i Listerregionen og etablerte føringer i Hægebostad kommune	5
3.0 Kunnskapsgrunnlag.....	6
3.1 Helsefremmende arbeid.....	6
3.2 Omsorg, omsorgssvikt og adferdsvansker	6
3.3 Likestilling	7
3.4 Tverrprofesjonelt og interorganisatorisk samarbeid	7
4.0 Oppvekst i Hægebostad kommune	8
4.1 Utfordringsbildet	8
4.2 Verdier og visjon: I Hægebostad kommune står vi sammen om en god oppvekst.	10
4.2.2 Satsingsområder.....	11
4.3 Hovedmål.....	11
5.0 Organisering av kommunens arbeid med å forebygge omsorgssvikt og adferdsvansker.....	13
5.1 Bedre tverrfaglig innsats Lister	13
5.2 Tiltak	14
5.3 Handlingsplan	15
5.4 Kompetanseheving.....	15
5.5 Frivilligheten	15
Vedlegg:	17

1.0 Innledning

Forebyggende plan for det tverrfaglige og forebyggende arbeidet med barn og familier for Hægebostad kommune, er utarbeidet for å møte de krav og forventninger som følger av endringene i barnevernloven og barnevernsreformen. Med reformen stilles det krav til kommunens arbeid for barn og unge og familier med intensjon om å forebygge problemer knyttet til adferd og svikt i omsorg. Kommunens ansvar er forankret i barnevernloven (2023) på følgende måte:

Kommunen skal fremme gode oppvekstvilkår gjennom tiltak for å forebygge at barn og unge utsettes for omsorgssvikt eller utvikle adferdsproblemer. Kommunen skal sørge for å samordne sitt tjenestetilbud til barn og familier.

Kommunestyret selv skal vedta en plan for kommunens forebyggende arbeid etter første ledd. Planen skal beskrive hva som er målene for arbeidet, hvordan arbeidet skal organiseres og fordeles mellom etatene i kommunen, og hvordan etatene skal samarbeide (Lov om barnevern § 15-1).

Planen for det forebyggende arbeidet skal inneholde en beskrivelse av:

- overordnede mål og strategier for det helhetlige tjenestetilbudet
- hvordan ansvaret skal fordeles mellom etatene
- hvordan oppgaveløsningen skal organiseres
- hvordan ulike etater skal samarbeide

Plan for implementering av barnevernsreformen i Hægebostad kommune, er utarbeidet med *barnets beste* som utgangspunkt, og med vekt på tverrprofesjonelt og interorganisatorisk samarbeid og samhandling om systematisk innsats til det beste for barn og familier i kommunen. Den beskriver målene for arbeidet, hvordan arbeidet skal organiseres og fordeles mellom etatene i kommunen og i Listerregionen, og tar sikte på å regulere samarbeid og samhandling i det videre.

Oppvekstfeltet er i stor endring, og det er et komplekst felt med mange føringer hvor kommunene gis et stort ansvar for barn og familier som strever. For Hægebostad kommune er det i tillegg en del regionale føringer som ledd i Listersamarbeidet. Derfor er føringene viet et eget kapittel.

Planen er utarbeidet av en tverrfaglig styringsgruppe i Hægebostad kommune. Styringsgruppa består av enhetsledere i barnehage, skole, og helse som også representerer NAV, flyktningetjenesten og familiesenteret, representant fra Lister barneverntjeneste samt kommunedirektør og prosjektleder. Det er gitt bidrag og innspill fra folkehelsekoordinator, barnekoordinator, koordinator tidlig innsats for barn i risiko (TIBIR) og koordinator for bedre tidlig innsats for barn i risiko i Lister (BTI Lister).

Arbeidet sammenfaller med utarbeidelsen av kommuneplan og plan for Folkehelse, og planen må sees i lys av disse og *Oppvekstplanen for Lister 2021-2025* (og 25-).

2.0 Overordnede føringer

Kapitlet gir en oversikt over gitte overordnede føringer hva angår barn, familie og oppvekst, og betydningen av barnets stemme og dets rettslige ståsted; samt barnevernsreformen.

2.1 Barnets rettslige ståsted og betydningen av barnets stemme

FNs barnekonvensjon (1989) inneholder 54 artikler som sikrer barn en helt spesiell juridisk status. Barns rett til trygghet, opplæring og medvirkning er noen av de viktigste rettighetene som må støttes opp og vernes om. Et overordnet prinsipp er *barnets beste*, hvilket gjelder for alle offentlige virksomheter, og barnets rett til å fritt gi uttrykk for egne synspunkter. Konvensjonen tydeliggjør at barn skal beskyttes mot enhver form for diskriminering, alle former for seksuell utnyttning og seksuelt misbruk og alle former for vold. Barn har rett på hvile, fritid, deltakelse i lek og fritidsaktiviteter og utdanning. Barnets foreldre eller den som har det juridiske ansvaret for barnet skal, ifølge konvensjonen, hensyntas der handlinger som berører barnet treffes, og deres ansvar, rettigheter og forpliktelser som foreldre skal respekteres. Det skal bestrebes anerkjennelse av foreldrenes hovedansvar for barnets oppdragelse og utvikling, og barnets beste skal komme i første rekke. I dette vektlegges betydningen av veiledning, støtte og bistand.

Videre har barnet rett til å bevare sin identitet, også gjennom sine familieforhold. Barn skal sikres mot å bli skilt fra sine foreldre mot deres vilje, og beslutning om flytting skal bare skje i særlige tilfeller hvor barnet eksempelvis utsettes for mishandling eller vanskjøtsel, og dersom foreldrene lever adskilt og det må treffes en avgjørelse om hvor barnet skal bo.

I Norge er det Lov om barnevern som regulerer forhold knyttet til omsorg, også omsorgsovertakelse, hvor også *rett til omsorg og beskyttelse, fortrinnsvis i egen familie* beskrives som en rett barnet har. Samtidig har barnet rett til nødvendige barnevernstiltak når det er nødvendig. Det stilles krav til forsvarlighet og tiltakene skal ikke være mer inngripende enn nødvendig. Vurderingene skal være konkrete og til *barnets beste*.

Lov om barn og foreldre regulerer barns bosted, samvær, og forhold knyttet til foreldreansvaret. Også her er *det beste for barnet* og *barnets rett til å være med på avgjørelser* gjennomgripende. Loven hjemler at foreldrene skal gi barnet selvråderett med alderen, og frem til fylte 18 år.

Rammeplanen for barnehagen (2017) trekker frem barndommens egenverdi. Både i Opplæringsloven, Barnehageloven og Barnevernsloven er barnets rett til medansvar og rett til medvirkning nedfelt. Barnets rett til omsorg og kjærlighet er også nedfelt i disse. I Opplæringsloven gis barnet i tillegg rett til ytre sine meninger fritt, og en selvstendig rett til å påklage brudd på aktivitetsplikten der skolemiljøet ikke oppleves trygt. I likhet med Lov om barnevern og Lov om barn og foreldre skal barnets synspunkt vektlegges etter alder og modenhet.

2.2 Barnevernsreformen – en oppvekstreform

Barnevernsreformen, med ikrafttredelse den 01.01.2022, stiller krav til at kommunen utarbeider og vedtar en plan for kommunens arbeid for å forebygge omsorgssvikt og adferdsvansker, og at barneverntjenesten rapporterer årlig til kommunestyret. Tanken er at med riktig tidlig innsats og forebyggende arbeid, vil færre barn og familier ha behov for tiltak fra barneverntjenesten, og flere barn kan vokse opp i sine opprinnelige hjem. Målene med reformen er en forsterket innsats med sikte på tidlig intervensjon og forebygging, hjelpen og innsatsen skal bli bedre tilpasset barn og familiers behov, og den skal ivareta barn og familiers rettsikkerhet. Siden det forebyggende arbeidet krever innsats fra alle som arbeider med barn, unge og deres familier benevnes den *oppvekstreformen*.

I praksis medfører reformen at barneverntjenesten spesialiseres og effektiviseres ytterligere. Kommunen får fullt økonomisk ansvar for ordinære fosterhjem, og kommunale egenandeler knyttet til

alle tiltak økes. Bufetat, det statlige barnevernet, ruster ned sine foreldrestøttende tiltak parallelt med at kommunen skal bygge kompetanse og utvikle tilsvarende nødvendige tiltak. Eksempelvis er det slik at anerkjente tiltak som Parent Management Training Oregon (PMTO) nå fases ut i Bufetat, og kommunene anbefales å selv tilby dette.

Reformen medfører store forventninger til kommunens tjenesteytelse og innsats for barn og familier langt forut for at det blir en barnevernssak. Det medfører nye krav til offentlig styring, tverrfaglig og interorganisatorisk samarbeid, kompetanse og profesjonsutøvelse; og krav til alle enheter som arbeider med barn og familier.

2.3 Andre overordnede føringer

Som følge av endringer i 14 velferdslover og som støtte til å styrke oppfølgingen av utsatte barn, kom det i 2022 en ny nasjonal veileder: *Samarbeid om tjenester til barn, unge og deres familier*. Et samarbeid på systemnivå skal bidra til at velferdstjenestene samarbeider både for å kunne ivareta egne oppgaver, og for at andre tjenesteytere skal kunne ivareta sine oppgaver. I veilederen skisseres kommunens samordningsplikt, veiledningsplikt, taushetsplikt og oppmerksomhetsplikt. Den minner også om barnekoordinator og individuell plan som pliktbestemmelser, og at vilkåret for samarbeid i enkeltsaker ikke skal tolkes strengt. Det er det enkelte barn, ungdommen og/eller familiens helhetlige behov som skal være avgjørende for om tjenestene har plikt til å samarbeide.

Av de offentlige utredningene *Svikt og svik* (NOU:2017) og *Med barnet hele veien* (NOU:2023) skildres barn i krevende og komplekse livssituasjoner, og som har opplevd gjentakende svik; også av det offentlige, og i en slik grad at barnas helse og fremtidsmuligheter har blitt alvorlig skadelidende på grunn av destruktive oppvekstforhold.

Eksempelvis fremkommer det at barn på institusjon har blitt sviktet, og at enkelte barn som har vist en sterk uro eller adferdsproblemer på skolen har blitt feiloppfattet og gitt ulike diagnoser fremfor å bli forstått som stressbelastet i omsorgssituasjonen. Det fremkommer også at det har forekommet brudd på melde- og avvergeplikten på den måten at offentlige ansatte ikke har agert for å avverge den skade barnet utsettes for, eller meldt barneverntjenesten der meldeplikten er utløst. Begge utredningene viser til et klart potensial i kommunens forebyggende arbeid i møte med disse barna.

Parallelt med dette har det kommet overordnede føringer i form av *Opptrappingsplan for psykisk helse* (2023-2033) som anmoder om en sterkere innsats for å forebygge psykiske helseplager og lidelser. Den tydeliggjør også kommunenes ansvar i dette.

Kompetanseløftet for spesialpedagogikk og inkluderende praksis (2023) beskrives som et nasjonalt tiltak for ledere og ansatte i barnehager, skoler og ansatte i PP-tjenesten, med intensjon om å bidra til at den spesialpedagogiske hjelpen er tett på de barna som trenger det. Målet er at alle barn og unge skal oppleve et godt tilpasset og inkluderende tilbud i barnehage og skole. De sentrale endringene i Opplæringsloven, av dette år, er hvorledes begrepet *spesialundervisning* erstattes og differensieres med følgende begreper: *personlig assistanse, individuelt tilpasset opplæring, fysisk tilrettelegging og tekniske hjelpemidler*.

2.4 Føringer i Listerregionen og etablerte føringer i Hægebostad kommune

I Lister er det enighet om forståelsen av reformen; at kommunene må rustes med universelle tiltak og forebyggende arbeid for at færre barn og familier skal havne i en situasjon der det blir nødvendig med større hjelpetiltak og inngripen fra barneverntjenesten. Barnehager og skoler vurderes særs viktige i dette arbeidet. I hele Lister er også samhandlingsmodellen Bedre Tverrfaglig Innsats Lister (BTI Lister) implementert, hvis tar sikte på å sikre samordning av tjenester, sikre at barn som strever fanges opp tidlig, og at riktig tiltak iverksettes og koordineres til rett tid.

En overordnet målsetning i foregående kommuneplan (2013-2023) var at Hægebostad skulle bli en attraktiv tilflyttingskommune med godt omdømme, også knyttet til likestilling og folkehelse, med

hovedmål om å levere tjenester av høy kvalitet. Som resultat av Folkehelsemeldingen 2019 (st.mld nr. 19, 2018-2019) har det i Hægebostad kommune vært fokus på tidlig innsats for barn og unge, forebygging av ensomhet og sosial ulikhet i helse. Store deler av det folkehelsearbeidet som gjøres, satser på foreldre, barn og unge. Kommunens ansvar i det å styrke foreldrenes forutsetninger og kompetanse for å gi barna gode levekår, uavhengig av sosial og kulturell bakgrunn, er vektlagt. Inneværende kommuneplan (2024) beskriver Hægebostad kommune som en livskraftig kommune som skal se til at alle har mulighet til å delta i fritidsaktiviteter. Det legges vekt på tiltak som skal forebygge sosial ulikhet i helse, og utenforskap. Kommunen skal bidra til å gjøre det enkelt å være frivillig, og det skal legges til rette for at eldre kan bidra i frivillig arbeid. Frivillighetserklæringen 2020-2024 skisserer frivillighetens ønsker, og prinsipper og rammer for samspillet mellom frivilligheten og kommunen. Helse- og omsorgsplan 2021-2027, *Deltakelse og mestring*, favner også om helsetjenester og dets krav til samarbeid og samhandling for barn og familier, samt at den tar for seg forhold knyttet til rekruttering og kompetanseløft i lys av Samhandlingsreformen. I plan for helsemessig og sosial beredskap (2017) er håndtering av større krisesituasjoner regulert.

3.0 Kunnskapsgrunnlag

I kapitlet gjøres det rede for den kunnskapen som er lagt til grunn for arbeidet med å forebygge vold og overgrep, og sikre barn en god oppvekst i Hægebostad kommune.

3.1 Helsefremmende arbeid

Hægebostad kommune har i samfunnsplanen 2013-2023 valgt å arbeide med helsefremmende arbeid i helse- og omsorgsplan sammenheng. Men helsefremmende arbeid er videre enn kun denne planen, siden helsefremmende arbeid er tiltak som tar sikte på å bedre livskvalitet, trivsel og muligheter til å mestre de utfordringer og belastninger folk utsettes for, samt å redusere sannsynligheten for utvikling av risikofaktorer for sykdom. I barneverns loven § 15-1 er følgende skrevet: «Kommunen skal fremme gode oppvekstvilkår gjennom tiltak for å forebygge at barn og unge utsettes for omsorgssvikt eller utvikler atferdsproblemer. Kommunen skal sørge for å samordne sitt tjenestetilbud til barn og familier.» Helsefremmende arbeid i alle kommunens enheter er derfor viktig for å oppfylle lovens krav til kommunen.

3.2 Omsorg, omsorgssvikt og adferdsvansker

3.2.1 De tusen første dagene

Forståelsen av barn og familie og samspillet dem imellom, er forankret i tilknytningsteori. Gjennom barnets to første leveår, og i samspill med sine nærmeste omsorgsgivere, utvikles *tilknytningsstilen*. Hvorvidt den blir trygg eller utrygg, avhenger i stor grad av foreldrenes evne til mentalisering; det å se seg selv utenfra og den andre innenfra, og deres sensitivitet i møte med barnets behov (Kvello 2013).

I de seinere årene har det offentliges ansvar for de yngste barna blitt mer tydelig. Blant annet har andelen ett- og to-åringer økt i barnehagen; fra i underkant av 40 % av barna i 2000, til 87 % i 2021. I 2022 utarbeidet forskere ved Universitet i Stavanger (UIS) en rapport på oppdrag fra Kommunenes Sentralforbund (KS) der formålet var å gi innblikk i tidlig innsats, med utgangspunkt i de faginstansene som skal støtte barns utvikling i de 1000 første dagene av barnets liv. Helsestasjonen, barnehagene, barnevernstjenesten og pedagogisk- psykologisk tjeneste trekkes fram som særlig viktige tjenesteområder, og veiledning og støtte til foreldre nevnes som vesentlig i dette.

3.2.2 Risiko- og beskyttelsesfaktorer

Vi finner risiko- og beskyttelsesfaktorer på alle nivå: struktur, samfunn, relasjoner og individ. Det skilles gjerne på sosiale og individuelle risikofaktorer. Sosiale risikofaktorer kan knyttes til barnets miljø, familie og samfunn, mens de individuelle risikofaktorene knyttes til forutsetninger i barnet, som dets kognitive, sosiale eller følelsesmessige utvikling (Bronfenbrenner, 1979). Beskyttelsesfaktorer kan ha

avgjørende betydning for om barn utvikler seg positivt til tross for risikofaktorer, og det er i alle tilfeller gunstig å styrke barns beskyttelsesfaktorer (Borge, 2018; Gunnestad, 2014; Gunnestad, 2017). Risikofaktorer, utover tre, kan medføre en kumulativ effekt hvor de negative ringvirkningene forsterkes og hvor risikoen for skjevutvikling og større utfordringer i voksenlivet øker (Kvello 2013).

3.2.3 Voksenstil/foreldrestil

Baumrinds modell tegner et bilde av hvordan voksne; i møte med barn kan velge å være varme, støttende og autoritative og at dette er i barnets interesse. En autoritativ voksen tar ansvar for å bygge og pleie en god og varm relasjon, samtidig som de stiller krav til barnet/den unge. Modellen egner seg like godt for foreldre som ansatte i eksempelvis skole og barnehage, og den beskrives som viktig for barnet gjennom hele dets oppvekst.

3.2.4 Traumebevisst omsorg

Regionalt ressurscenter for vold og traumatisk stress (RVTS) anbefaler traumebevisst omsorg som felles forståelsesramme i møte med barn utsatt for traumer. I praksis har det vist seg å være en gunstig praksis i møte med alle barn. Den traumebevisste forståelsen handler om en erkjennelse av at barn trenger trygghet, relasjon, og støtte til følelsesregulering. Barnets tilgjengelighet, benevnt som *toleransevinduet*, er en forutsetning for kommunikasjon og læring, og den voksne spiller en avgjørende rolle i dette. Med det tydeliggjøres den voksnes ansvar i det å støtte barnet på en slik måte at hen er tilgjengelig for læring og positiv deltakelse. I TBO forstås adferd som et symptomuttrykk.

3.3 Likestilling

Likestilling har vært en av 4 bærebjelker i kommunens samfunnsplan fra 2013 til 2023, sammen med arbeidsplasser, omdømme og tjenestetilbud. Bakgrunnen for dette er at kommunen, sammen med Listerregionen har utfordringer knyttet til levekår. Hægebostad har tradisjonelt kommet dårlig ut på likestillingstabellene, og fraflytting av yngre kvinner i forbindelse med utdanning er blitt sett på som en særlig utfordring.

Likestilt foreldreskap og likestilling som verdi og holdningsbærer er derfor relevant for arbeidet med forebyggende oppvekstplan. Denne skal arbeide for at barn gis en trygg oppvekst, med en visjon om at svikt i omsorg avdekkes tidlig, og for et felles mål om at ingen barn skal oppleve vold eller krenkelser. Det vil blant annet være hensiktsmessig at tiltak og tjenester som tilbys mor, også tilbys far, og at det tilstrebes en praksis hvor det samarbeides med begge foreldre.

Likestilling handler om langt mer enn kjønn, og i mange sammenhenger er likestilling synonymt med likeverd. Likestilling handler også blant annet om funksjonsnedsettelse, kulturell og etnisk tilhørighet, og legning.

3.4 Tverrprofesjonelt og interorganisatorisk samarbeid

Tverrprofesjonelt samarbeid er et felles samfunnsoppdrag for alle som jobber med velferdstjenester, og det er en grunnleggende forutsetning for å skape gode tjenester, og videreutvikle tjenestetilbudet (Willumsen og Ødegård: 2016). For å lykkes med dette må man ha kunnskap om relasjoner, strukturer og samspill på flere nivåer.

Barneombudet (2021) utga en rapport om samarbeid mellom tjenester, kalt "Å eie sin egen historie". Rapporten konkluderer med at det er behov for å styrke samarbeidet mellom ulike tjenester som jobber med barn og unge, slik at de kan møte barna og ungdommene mer helhetlig og ivareta deres rettigheter på en bedre måte. De viktigste funnene i rapporten er at det eksisterer store utfordringer i samarbeidet mellom tjenester, og at dette kan føre til at barn og unge ikke får den hjelpen de trenger. Manglende samarbeid kan også føre til at barn og unge opplever å bli møtt med mistillit og ikke blir

hørt på en tilfredsstillende måte. Rapporten påpeker at dagens systemer er for kompliserte og fragmenterte, og at det er behov for å forenkle og samordne tjenestene bedre.

Fafo har siden 2017 studert tverrsektorielt samarbeid i de nordiske landene og har identifisert følgende tre faktorer for bedre oppfølging av barn og unge:

- Individorientert og helhetlig tilnærming- barn og unge i sentrum
- Mer helhetlig oppfølging ved hjelp av tverrsektorielt samarbeid
- Tidlig intervensjon

I deres avslutningsrapport, *Mind the gap* (2020) konkluderes det med at et konstruktivt tverrsektorielt samarbeid fordrer at profesjoner og tjenester kjenner til hverandre, og at de anerkjenner hverandres verdi og bidrag. Det fordrer kunnskap om samarbeid, og en erkjennelse av at en ikke kan lykkes med å levere gode tjenester alene. Videre krever det relasjonelle ferdigheter.

3.4.1 Interorganisatorisk samhandling

Samhandling skiller seg fra begrepet samarbeid på den måten at samhandling i større grad innbefatter *det å handle sammen*, i større grad er knyttet til et overordnet nivå og derav også ledelse og beslutningsmyndighet(er) (Willumsen, 2016). Et eksempel er hvordan kommunen ser til at enhetene samhandler tilfredsstillende med spesialisthelsetjenesten for barnet og familiens beste. For å nå virksomhetens mål og delmål trengs tydelig ledelse og ansvarsfordeling på alle nivåer.

3.4.2 Profesjonsutøvelse

Forebyggende arbeid med barn og familier stiller krav til profesjonsutøvelse på mange måter. Det krever evne til *å se den andre utenfra og seg selv innenfra* (evne til mentalisering). Det kan være krevende og utfordre den profesjonelles egne følelser og holdninger (Killèn 2017). Det kan også være et krevende arbeid rent kognitivt. Veiledning er derfor nødvendig; både for å sikre forsvarlig faglig og etisk arbeid, og for å ivareta den enkelte utøver av arbeidet.

4.0 Oppvekst i Hægebostad kommune

I dette kapitlet skildres oppvekstforholdene i Hægebostad kommune med styrker og svakheter, kommunens visjon og verdier og satsningsområder. Mål og delmål for arbeidet i lys av oppvekstreformen følger etter.

4.1 Utfordringsbildet

I 2023 ble det telt 405 barn og unge, og 1771 innbyggere i Hægebostad kommune (www.ssb.no). Barna er fordelt på to barnehageenheter, i Eiken og Hægebostad, og tilsvarende to skoleenheter. Barnehagebarna er fordelt med 46 barn i Eiken og 38 barn i Hægebostad medio august 2024. Kollemo skole har 93 elever og Eiken skole har 84 elever. Byremo ungdomsskole i nordre del av Lyngdal kommune huser Hægebostad kommunes ungdomsskoleelever. De teller, per august 2024, 62 elever. Barnehagebarn og elever i grunnskolen i Hægebostad utgjør til sammen 323 barn og ungdommer.

Det ble registrert 20 fødte barn i kommunen i 2022 og 21 barn i 2023. Det har over tid vært en jevn svak tilflytting til kommunen.

I Listerregionen startet arbeidet med oppvekstreformen i 2021, og som ledd i prosjektet (2021-2025) ble det definert tre utfordringsbilder som er forenlig på tvers i regionen, også for Hægebostad kommune. Det ble lagt til grunn at barnehagene og skolene ikke er rigget for alle barn, og at dette vil bli en utfordring når barneverntjenesten i tiden fremover nærmest utelukkende skal jobbe med de mer krevende sakene, benevnt som "røde saker". Det blir vist til at de kommunale tjenestene, utover barneverntjenesten, er for fragmentert og lite samordnet, og det nevnes at dette også handler om kultur.

Ansatte i Hægebostads skoler og barnehager svarte i en spørreundersøkelse fra 2022, blant annet at de opplever en økning av adferdsutfordringer med mer fysisk utagering enn før og at flere barn søker omsorg og støtte. Det vises til ressurssterke foreldre, men også utfordringer knyttet til stress og "tidsklemma". Av utfordringer nevnes eksplisitt krevende situasjoner knyttet til skilsmisse/samlivsbrudd og høy grad av konflikt mellom foreldrene. Også foreldre med utfordringer knyttet til psykisk helse og mangler i grensesetting og ledelse i samspillet mellom foreldre og barn, og/eller for høye eller for lave forventninger til barnet, trekkes frem. De ansatte viser også til utfordringer i samarbeidet med foreldre. Både ansatte og ledere uttrykker at det er et forbedringspotensial i det tverrprofesjonelle og interorganisatoriske samarbeidet.

Bedre tverrfaglig innsats Lister er etablert i Hægebostad kommune, og fortsatt under implementering. I dette arbeidet erfares det at særlig skole og barnehage utfordres i sitt daglige virke; både knyttet til etableringen av praksis, samarbeid og samhandling, og kompetanse. Av prosjektet *Tiltak som virker*; i Lister, er erfaringen at reformen særlig utfordrer de ansatte og den etablerte kulturen for samhandling og samarbeid. Koordinator *Tidlig Innsats for barn i risiko* og koordinator *BTI* spiller inn at det er et potensial i hvor vidt ressursene i dette blir godt nok utnyttet og brukt i Hægebostad kommune.

Av kostra (2022) fremkommer det at Hægebostad ligger noe over landsgjennomsnittet i ressursbruk knyttet til skole. Enhetslederne ser dette i lys av enkelte barn med særskilte behov, men også i lys av økende utfordringer knyttet til adferdsproblematikk. De opplever store utfordringer med å rekruttere personale, og drifter samtlige enheter med minimumsbemanning.

Ressursbruk knyttet til helsetjenester ligger på landsgjennomsnittet, og ressursbruk knyttet til barneverntjenester og sosiale tjenester er godt under landsgjennomsnittet. Barneverntjenesten rapporterer at det er langt mellom de alvorlige sakene i Hægebostad kommune.

Andel enslige forsørgere og andelen skilte foreldre er lavere i Hægebostad enn i de andre kommunene i Lister, men av indikatorene i tjenesteprofilen for 2019-2021 ligger andelen barn i lavinntekstfamilier på 12,2 %. Ved Ungdata i 2019 var det derimot 0 % av de 61 deltakerne som opplevde at de hadde dårlig råd. I Folkehelseundersøkelsen samme år ble det oppgitt at 19 % opplevde økonomiske vansker. Det kan bety at det er familier i Hægebostad som opplever å ha det krevende økonomisk, men at barnas skjermes for det. Det er også spilt inn at omfanget er mindre enn det tjenesteprofilen viser, med den begrunnelse at om en familie i Hægebostad lever i lavinntekt vil det få et stort utfall prosentmessig dersom det er flere barn i husstanden. På tross av at NAV tilbyr tjenester på et minimumsnivå i Hægebostad kommune, rapporteres det at de, i samarbeid med Familiesentret, har tilbud til barnefamilier som både NAV selv og familiene opplever som vellykket.

I FHIs oppvekstprofil for psykiske lidelser i aldersgruppen 15-24 år scorer Hægebostad lavt med 8,4 %. Av Ungdata scorer Hægebostad best i Lister med hele 91 % av barn og unge fra 8.-10. klasse som opplever få utfordringer knyttet til psykisk helse de siste 7 dagene. Av elevundersøkelser inneværende år gir elevene uttrykk for engasjement og stor grad av tilfredshet.

Dette gir grunn til å tro at de fleste barn og familier har det godt i Hægebostad, og kommunen har et levende fritidstilbud som i stor grad er drevet av ildsjeler og frivillighet. Både idrett og menighetsliv er store arenaer som tilbyr fritidsaktiviteter og sosial samhandling med jevnaldrende. Ungdommene har dog, gjennom ungdomsrådet, etterlyst nøytrale møteplasser. Enkelte opplever å mangle et sted å være.

Selv om det er langt mellom de alvorlige barne- og familiesakene i Hægebostad kommune, er det opplagt at det finnes sårbare barn og familier som står i fare for utenforskap og marginalisering. Som i enhver kommune finnes det barn som står i omsorgssvikt, eller i fare for svikt. Forbindelsen mellom utenforskap, marginalisering, fattigdom og forekomst av svikt i omsorg er grundig dokumentert. Det må dog ikke forstås som at tilhørighet i kategorier er ensbetydende med omsorgssvikt, eller vold. Det

er mer nyttig å forstå utenforskap, marginalisering og fattigdom som viktige perspektiver i det forebyggende arbeidet i det videre.

En klar fordel for Hægebostad kommune er den lave forekomsten av ungdomskriminalitet, det lave frafallet i videregående skole og lav arbeidsledighet. Det er helt klart også en fordel at Hægebostad har etablert barnekoordinator, TIBIR-koordinator, BTI-koordinator og Folkehelsekoordinator, og at det er ansatt kommunepsykolog.

Klare styrker i Hægebostad kommune synes å være en godt fungerende organisasjon med etablerte enheter og tjenester for familier, barn og unge. Det likestillingsarbeidet som har blitt lagt ned over flere år har forhåpentligvis bidratt til en økt anerkjennelse av menn og fedre som omsorgspersoner og en mer likestilt praksis i Hægebostad kommune.

Særlig viktig synes den tjenestene og den kompetansen Familiesenteret besitter. Det er også en klar fordel for arbeidet med oppvekstreformen at samhandling og samarbeid allerede er godt innarbeidet i tjenester knyttet til helse og oppvekst. Hægebostad kommune har helt klart kompetanse på tverrprofesjonelt samarbeid og samhandling.

4.2 Verdier og visjon: *I Hægebostad kommune står vi sammen om en god oppvekst.*

Kommunestyret har vedtatt følgende visjon i kommunens samfunnsplan "Hægebostad mot 2035"; "*Perla i Agder*", med kjerneverdiene *fellesskap, nyskaping og inkludering*. Visjonen bygger på at Hægebostad er en stolt og samlet kommune hvor de menneskelige ressursene, både hos ansatte og innbyggere, anerkjennes og ivaretas. Hovedmål er blant annet at Hægebostad skal være en livskraftig kommune, hvor det skal være godt å bo. Kommunen skal ha gode og individuelt tilpassede tjenestetilbud. Det er et mål i seg selv at unge ikke opplever utenforskap, og det skal legges særlig vekt på dette.

Som en forlengelse av dette og inn mot oppvekst er det naturlig å ha en visjon om at i Hægebostad står en sammen om en god oppvekst, hvilket ligger nært opp mot visjonen *Sammen om ei positiv utvikling!* Med frivilligheten på laget ønsker Hægebostad kommune at en skal stå sammen om å gi det enkelte barn og familie den støtte og utviklingsstøtte som trengs for at det enkelte barn skal ha det godt og utvikle seg; uavhengig av lyter, skader eller sosial status. *I Hægebostad kommune står vi sammen om en god oppvekst.*

4.2.1 Syn på barn og familier

I samhandlingsmodellen Bedre Tverrfaglig Innsats i Lister lyder barnesyntet slik:

"Barn og unge gjør så godt de kan med de forutsetningene de har, og deres stemme er viktig inn i oppfølging og tiltak".

Det skal være fokus på hvordan barn og deres utfordringer omtales, med det utgangspunkt at språk skaper sannhet og at gode menneskemøter har en verdi i seg selv. I BTI stadfestes det også at de som møter barn og unge i hverdagen skal møte dem med en autoritativ holdning, det vil si at den voksne balanserer omsorg og tydelighet.

Hægebostad kommunes syn på barn og familier bygger i tillegg på anerkjennelse, høflighet og respekt, og at alle barn skal møtes med kjærlighet og omsorg. Barnas stemme ansees betydningsfull, og det er viktig at barn i alle tilfeller høres. I forhold som angår deres trivsel skal deres mening tillegges vekt etter barnets alder og modenhet.

Samhandlingen og samarbeid i Hægebostad kommune skal baseres på *respekt, åpenhet og tillit*. Dette skal også gjenspeile samarbeidet mellom ansatte, enheter og barn og foreldre. Foreldre skal møtes

med respekt for det ansvaret de har for sine barn, og de skal i alle tilfeller behandles som likeverdige samarbeidspartnere.

4.2.2 Satsingsområder

På bakgrunn av føringene, kunnskapsgrunnlaget og utfordringsbildet i Hægebostad kommune er det valgt ut følgende satsingsområder for det videre arbeidet:

- Tidlig innsats og tidlig intervensjon
- Trygge og robuste barn
- Tverrprofesjonelt og interorganisatorisk samarbeid
- Null-visjon vold og krenkelser
- Aktiv fritid

4.3 Hovedmål

Barn i Hægebostad kommune skal ha en trygg oppvekst som fremmer deres utvikling, og som bidrar til at de blir deltakende, selvstendige og stolte innbyggere.

4.3.1 Delmål 1: Tidlig innsats og tidlig intervensjon

4.3.1.1 De første 1000 dagene

Barn og foreldre gis særlig støtte og oppfølging i de første 1000 dagene av barnets liv, og gis ellers støtte ved behov. Støtten og oppfølgingen skal ta sikte på å styrke foreldrene i deres omsorgsutøvelse og fremme trygge oppvekstbetingelser i hjemmet. Videre skal den støtte og oppfølging som gis fremme mestrende og robuste barn og foreldre.

4.3.1.2 Barn med særskilte behov

Barn med særskilte behov, eller med behov utover det ordinære, fanges opp og kartlegges tidlig. Det er til enhver tid utarbeidet Individuell Plan og Individuell Opplæringsplan som aktivt brukes for å samordne tjenestene, samt sikre at kvaliteten på støtten og tjenestene som tilbys er tilstrekkelig god.

4.3.2 Delmål 2: Trygge og robuste barn

4.3.2.1 Relasjonelle ferdigheter og sosial kompetanse

Barn i Hægebostad utvikler gode relasjonelle ferdigheter og sosial kompetanse, og de opplever kontinuerlig mestringsopplevelser gjennom lek, utfoldelse og aktivitet.

4.3.2.2 Språklige ferdigheter

Barnehagene og skolene har gode språkmiljø som til enhver tid stimulerer til barnas språkutvikling.

4.3.2.3 Psykososial støtte

Alle barn i Hægebostad møtes med kjærlighet, omsorg, anerkjennelse og støtte; også høflighet og respekt. Samtlige har minst en trygghetsperson i skole, barnehage eller annen tjeneste, hvor det gis psykososial støtte ved behov.

4.3.3 Delmål 3: Null-visjon vold og krenkelser

4.3.3.1 Omsorgssvikt, vold og krenkelser

Svikt i omsorg avdekkes tidlig, og det er en felles forståelse om at ingen barn i Hægebostad kommune skal utsettes for vold eller krenkelser.

4.3.3.2 Sosial ulikhet og foreldrestøtte

Alle enheter og ansatte i Hægebostad kommune jobber aktivt for å utjevne alle former for sosial ulikhet, og bidrar aktivt i det å skape nye mønstre i samarbeid med de det angår. Foreldre opplever å bli gitt støtte og veiledning i foreldreoppgaven ved behov.

4.3.3.3 Null-toleranse for mobbing og diskriminering

Ingen barn skal oppleve diskriminering og mobbing i Hægebostad kommune. Innbyggere, lag, foreninger, foreldre, barnehage og skole, og alle som jobber med barn og unge for øvrig, ser til at samtlige barn og unge opplever seg inkludert og verdsatt.

4.3.3.4 Likeverd og likestilling

Alle ansatte som arbeider med barn, unge og familier er bevisst sine holdninger slik at de kan formidle og fremme likeverd og likestilling.

4.3.4 Delmål 4: Tverrprofesjonelt og interorganisatorisk samarbeid

4.3.4.1 Kompetanse i det å samtale med barn

Ansatte som jobber med barn og unge i Hægebostad kommune mestrer å samtale med barn om forhold som indikerer omsorgssvikt eller vold/overgrep.

4.3.4.2 Støtte og veiledning i profesjonsutøvelse

De ansatte opplever å få støtte og veiledning i sin profesjonsutøvelse, på en slik måte at de oppleves trygge i møte med sårbare barn og familier. Veiledningen og støtten skal fremme overføring av kunnskap og kompetanse, sikre at barn og familier får riktig oppfølging og hjelp til rett tid, fremme kvaliteten på profesjonsutøvelsen, samt sikre ivaretagelse av den ansatte.

4.3.4.3 Samarbeid

Enhetene og den enkelte ansatte mestrer å samarbeide med både barn, foreldre, samarbeidspartnere og kolleger; til enhver tid med den intensjon å lykkes med å fremme barnets utvikling og møte deres faktiske behov.

4.3.4.4 Kvalitet på tjenestene og samhandling

Tjenestetilbudet er av tverrfaglig og profesjonell art, og tjenestene samhandler til enhver tid til det beste for barna og familiene det gjelder.

4.3.4.5 Brukermedvirkning og autonomi

Alle tjenestene som tilbys tar utgangspunkt i brukermedvirkning og tanken om at hvert enkelt individ, og hver enkelt familie, er selvstendige og autonome individer som er i behov av eierskap til eget liv.

4.3.5 Delmål 5: Aktiv fritid

4.3.5.1 Fritidstilbud

Etablerte fritidstilbud opplever anerkjennelse og støtte, og initiativer i retning utarbeiding av nøytrale møteplasser for ungdom gis særlig støtte.

4.3.5.2 Frivilligheten

Det skal legges til rette for at frivillig arbeid kommer barn og familier til gode, særlig de barna og familiene som er i merbehov av bistand og utviklingsstøtte.

5.0 Organisering av kommunens arbeid med å forebygge omsorgssvikt og adferdsvansker

Det gjøres rede for oppveksts og bedre tverrfaglig innsats` organisering i Hægebostad kommune, og de tiltak som er implementert per i dag. Kompetanseheving, handlingsplan og frivillighetserklæring er avslutningsvis gitt plass, som essensielle virkemidler for implementering og virkeliggjøring av planen i det videre.

5.1 Bedre tverrfaglig innsats Lister

BTI Lister som samhandlingsstruktur er overordnet og førende for alle aktuelle tjenester i Lister kommunene. Det er en samhandlingsarena som skal fungere som felles plattform i regionen; en plattform som skildrer samhandlingsarenaer for det tverrfaglige samarbeidet både på individ og systemnivå. Plattformen skal sikre at barna står i sentrum og at samarbeidet er innrettet på en slik måte at profesjoner og tjenestetilbydere blir kjent med hverandre, og at det er fora for tverrprofesjonelt samarbeid. Intensjonen er bedre tverrfaglig innsats, og at riktig hjelp settes inn til riktig tid. På den måten ligger det til rette for å bygge lag rundt barn og familier. I Hægebostad kommune har en koordinator ansvar for å følge opp arbeidet på overordnet nivå. I praksis skal samhandlingsmodellen sikre at gravide, foreldre, barn og unge som det er knyttet undring eller bekymring til, fanges opp tidlig og gis helhetlig og koordinert innsats uten at det blir brudd i oppfølgingen.

5.1.1 Det styrende nivået

Kommunedirektøren har det overordnede ansvaret for samordningen av det tverrprofesjonelle og interorganisatoriske arbeidet.

Styregruppa, representert ved enhetslederne i helse, skole og barnehage, samt TIBIR-koordinator og representanter for NAV, familiesenteret og Lister barnevern, har deltatt i det regionale prosessarbeidet "Tiltak som virker" i regi av KS, og ledet av prosjektleder Mette Madsen (2023-2024). Også BTI-koordinator og leder for prosjektet i Hægebostad kommune har deltatt. Programmets intensjon har vært å skape en kultur for god samhandling og å samordne tiltak som bygger opp under kommunens målsetting for barn og unge. Ledergruppa i Hægebostad har opplevd prosessen som nyttig, og som ledd i at prosjektet i Lister er utvidet vil samarbeidet fortsette i det videre.

Enhetslederne har styringsrett, og leder oppvekstfeltet i Hægebostad kommune i fellesskap, og sammen med kommunedirektøren, gjennom jevnlig styringsgruppemøter med mer. I arbeidet med reformen er det gjennomført og planlagt faste styringsgruppemøter som omhandler den forebyggende planen og implementeringen av denne. I gruppa vurderes til enhver tid det øvrige samarbeidet i Listerregionen, samarbeidsavtaler, representasjon og koordinering av dette og nødvendige tiltak for å fremme arbeidet med å implementere reformen i Hægebostad kommune i det videre.

5.1.2 Det koordinerende nivået

Helsestasjon og Familiesenter er samlokalisert på Helsehuset i Eiken, hvor også NAV er etablert. Barneverntjenesten er organisert i et interkommunalt samarbeid i form av Lister Barnevern, hvor representant fra barneverntjenesten er representert i Hægebostad to ganger per måned. Også

pedagogisk-psykologisk tjeneste er organisert i Listersamarbeidet og representerer jevnlig i Hægebostad kommune.

Samtlige og Sørlandet sykehus v/ ABUP er representert i forumet "Tiltaksteam" med jevnlig møter på Helsehuset i Eiken. I forumet kan det gis veiledning og støtte både til ansatte og foreldre. På begge skolene er helsesykepleier representert. På Kollemo skole, er det ansatt en ansvarlig for arbeid med bedre tverrfaglig innsats (BTI).

Koordinator BTI Lister, koordinator TIBIR; og barnekoordinator har samtlige et ansvar for å koordinere arbeidet som knyttes til oppvekstfeltet i Hægebostad kommune, samt lære opp, støtte og veilede enhetene, ledere og de øvrige ansatte på det utøvende nivået. I tillegg ligger det til dem, å jevnlig evaluere praksis knyttet til BTI, implementeringen av TIBIR og de tjenestene og samarbeidet som er knyttet til barn med særskilte behov. Samtlige enhetsledere har et særlig ansvar for å se til at de barna og familiene som har rett på Individuell Plan får dette, og at det oppnevnes en koordinator. Viktige bidragsyttere er PPT og barneverntjenesten.

Det planlegges å utarbeides en tverrprofesjonell arbeidsgruppe med intensjon om å være et bindeledd mellom styringsgruppa og praksisfeltet i implementeringsfasen.

5.1.3 Det utøvende nivået

Prekære utøvende samarbeidsorganer i Hægebostad kommune er pedagogisk og utvidet pedagogiske team i barnehage og skole, tiltaksteam etablert på Helsehuset og ansvarsgruppene i enkeltsaker. I den enkelte sak vurderes koordinerende funksjon etter hensikt og mulighet.

Viktige nøkkelposisjoner er per i dag koordinatorene BTI og TIBIR, barnekoordinator, kommunepsykolog, helsesykepleierne, stedlig barnevern og PPT. Alle ansatte som jobber med barn og familier ansees som viktige i dette arbeidet; særlig dem som står tettest på den enkelte.

I arbeidet har det fremkommet potensial for forbedringer hva rutiner og retningslinjer angår. Det er blant annet rom for forbedring knyttet til samarbeidsmøter og ansvarsgruppemøter, utarbeidelse av praksis som sikrer at barn og familier med rett til Individuell Plan tilbys og nyttegjør seg dette, samt å sikre at barn og familier gis god og riktig informasjon både generelt og i det som spesifikt angår dem. Det synes også formålstjenlig å etablere en felles forståelse for taushetspliktens muligheter og begrensninger og en god praksis for bruk av skriftlig samtykke. Per nå jobbes det med å evaluere BTI Lister i Hægebostad kommune og sikre en god praksis av vurderinger knyttet til meldeplikt og avvergeplikt.

5.2 Tiltak

Tidlig innsats for barn i risiko (TIBIR) er et evidensbasert opplæringsprogram som handler om å forebygge og behandle adferdsvansker i samarbeid med øvrige tjenester og foreldre for å skape felles forståelse. Programmet er tilpasset det kommunale tjenestetilbudet, og i Hægebostad er det utdannet en TIBIR rådgiver som også kan gi konsultasjoner til skole og barnehage. I Hægebostad er programmet i ferd med å implementeres, og ivarettatt av en koordinator med et overordnet ansvar. Hægebostad er med dette kvalifisert "TIBIR-kommune".

Familiesentret tilbyr både individuell og generell foreldreveiledning og støtte for alle som opplever behov. Det tilbys evidensbasert veiledning i form av blant annet Marte Meo, Circle of Security og TIBIR foreldrerådgivning. Det arrangeres foreldrekafè hver 14. dag, med gratis frokost, vekselvis på Eiken og Hægebostad. Samtlige foreldre med barn i barnehagealder inviteres til COS-P-kurs. Helsestasjonen bruker "Foreldrepakka" i regi av Stine Sofie-Stiftelse.

Uavhengig av barneverntjenesten kan tiltaket Familieråd kjøpes som tjeneste av det statlige barnevernet, Bufetat, og i Hægebostad vil dette tiltaket bestilles der det er særlige komplekse og krevende saker som omhandler barns omsorgssituasjon eller utfordringer knyttet til barnas adferd.

I Hægebostad kommune jobber skolene og barnehagene aktivt med forebygging av mobbing og krenkende adferd. Dette arbeidet er regulert i handlingsplanene "Jeg trives" og "Plan for elevenes skolemiljø i Hægebostad kommune". Kompetanseløftet er initiert fra statlig hold og et mer omfattende arbeid med inkluderende praksis i skolen er under arbeid.

Barnehagene i Hægebostad kommune har implementert verktøyet *Alle med* for å kartlegge barns språk og sosiale kompetanse, samt *Være sammen* som er et verktøy som støtter opp under sosial ferdighetstrening. Barneverntjenesten gir alle tre- og fireåringer og 4. klassinger informasjon om vold og overgrep.

I skolen tilbyr helsesykepleierne blant annet undervisning i "*Livet og sånn*" om folkehelse og livsmestring; og seksualitet og grenser, noe som også tematiseres i "*Uke 6*". Helsesykepleierne tilbyr støtte både individuelt og i gruppe/klasse.

Frivilligheten representerer en rekke tiltak i Hægebostad; blant annet *lyttevenn* og *lesevenn* i skole og barnehage. Både BUA, med gratis utlån av utstyr til en rekke aktiviteter, og sommeraktivitetsprosjektet "*Sommer i Hægebostad- mye å glede seg til*", i tett samarbeid med frivilligheten, lag og foreninger og folkehelsekoordinator, har blitt tatt godt imot. Eksempelvis deltar i sommer 60 av kommunens barn og ungdommer på sommeraktivitetsprosjektet. Friluftsrådet Sør tilbyr på sin side friluftsskole i samarbeid med sommeraktivitetsprosjektet. Samtlige prosjekter videreføres så fremt det søkes og gis eksterne midler til dette.

5.3 Handlingsplan

De handlinger og tiltak som er vurdert som nødvendige for å imøtekomme oppvekstreformens krav i Hægebostad kommune, er skissert i en handlingsplan som ligger vedlagt. Den viser hvilke kostnader de ulike tiltakene og handlingene medfører, ansvarlige og hvilket tegn som vil vise seg ved måloppnåelse. Med det menes en skissering av hvordan en vil se deres effekter i praksis.

Handlingsplanen må sees på som et levende dokument som kan endres når som helst og etter behov. Målene er derimot tuftet på den forebyggende planen og bør derfor bare endres etter grundig vurdering.

5.4 Kompetanseheving

Et omfattende kompetanseutviklingsprogram for ansatte i skole og barnehage ble påbegynt i 2021 og pågår fortsatt med intensjon om å utveksle erfaringer og kompetanseheving. Det er videre lagt opp til to samlinger per år. Temaer frem til nå, har blant annet vært traumeforståelse og traumebevisst omsorg, hvordan samtale med barn, psykisk vold mot barn, overgrep og betydningen av emosjonell omsorg. I 2024 er det planlagt fagsamling der foreløpig tema er bedre tidlig innsats, tverrfaglig og interorganisatorisk samarbeid og den forebyggende planen.

TIBIR-opplæringen er fulgt etter planen og pågår fortsatt. Det planlegges opplæring i sosial ferdighetstrening og mer inngående innføring i det å samtale med barn. Sistnevnte vil sikre kompetanse i alle enheter i det å ha profesjonelle samtaler med barn og unge; også om omsorgssvikt, vold og krenkelser.

Kompetanseplanen er evaluert og revidert i år, og revideres årlig. Det må sikres at den kompetansehevingen reformen og planen krever, implementeres i kompetanseplanen i det videre.

5.5 Frivilligheten

Som vi ser av reformens konsekvenser for kommunen, er kostnaden av reformen en større endring av praksis og etablert kultur, ikke nødvendigvis store kostnader i penger. Kommunen som organisasjon og enhetene som står tettest på barna og familiene kan ikke alene løse oppgavene med den ivaretakelsen

og støtten barn og familier kan ha behov for. Innbyggerne selv, og frivillighetens betydning i arbeidet er vesentlig for å nå visjonen *“Vi står sammen om en god oppvekst i Hægebostad kommune”*. Ikke ulikt ordtaket *it takes a village to raise a child*. Frivillighetssentralen blir derfor en viktig samarbeidspartner og frivillighetserklæringen et viktig virkemiddel i det videre.

Vedlegg:

-Handlingsplan